

Turizm ve ağırlama alanında yeşil liderlik araştırmaları: Sistemik literatür taraması (Green Leadership Research in Tourism and Hospitality: A Systematic Literature Review)

* Ali Cenk YORULMAZ ^a , Mehmet Bahri SAYDAM ^b , Tuna KARATEPE ^b

^a Atılım University, Faculty of Business Administration, Ankara/Türkiye

^b Eastern Mediterranean University, Faculty of Tourism, Famagusta/Turkish Republic of Northern Cyprus

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi: 22.05.2024

Kabul Tarihi: 05.01.2025

Anahtar Kelimeler

Liderlik

Sürdürülebilirlik

Turizm ve ağırlama sektörü

Sistemik literatür taraması

Keywords

Leadership

Sustainability

Tourism and hospitality sector

Systematic literature review

Makalenin Türü

Kavramsal Makale

Öz

Bu çalışmanın amacı, güncel bir konu olarak yeşil liderlik ile ilgili mevcut literatürü derleyip tartışmak, bu alandaki gelişimi daha iyi anlamak ve gelecek çalışmalar için öneriler geliştirmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden sistemik literatür taraması benimsenmiştir. Bu amaçla Web of Science ve Scopus veri tabanlarında “yeşil”, “sürdürülebilirlik”, “liderlik” ve “turizm” gibi anahtar kelimeler ile tarama yapılmıştır. Tarama sonucu tespit edilen 85 araştırma, dâhil etme ve hariç tutma kriterleri dikkate alınmış ve 30 araştırma çalışmaya dâhil edilmiştir. Bulgular, "Yeşil Dönüşümcü Liderlik" tarzının en yaygın şekilde akademisyenler tarafından turizm ve ağırlama sektöründe irdelendiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, "Yeşil Hizmetkar Liderlik" ve "Yeşil Kapsayıcı Liderlik" de sıklıkla incelenen liderlik tarzları arasında yer almıştır. Daha az sıklıkla olsa da, "Yeşil Otantik Liderlik" ve genel anlamda "Yeşil Liderlik" kavramlarının da çalışmalarda yer aldığı görülmüştür. Ayrıca ilgili çalışmada, arabulucu değişkenlerin, moderatör (düzenleyici) değişkenlere kıyasla daha yaygın bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, yeşil liderlik üzerine yapılan mevcut çalışmaların, liderlik tarzlarının etkisini açıklamada daha çok arabulucu mekanizmalara odaklandığını ortaya koymaktadır.

Abstract

This study aims to compile and discuss the existing literature on green leadership as a contemporary issue, to understand the developments in this field better, and to propose suggestions for future research. A systematic literature review, one of the qualitative research methods, was adopted for this purpose. The Web of Science database was searched using keywords such as "green," "sustainability," "leadership," and "tourism." Based on the search results, 85 studies were identified, and after applying inclusion and exclusion criteria, 30 studies were included in the analysis. The findings reveal that "Green Transformational Leadership" is the most commonly examined leadership style by academics in the tourism and hospitality sectors. Additionally, "Green Servant Leadership" and "Green Inclusive Leadership" were frequently investigated leadership styles. Although less commonly, the concepts of "Green Authentic Leadership" and "Green Leadership" in general were also observed in the studies. Furthermore, the study found that mediating variables were used more frequently than moderating variables. This indicates that existing research on green leadership has predominantly focused on mediating mechanisms to explain the impact of leadership styles.

* Sorumlu Yazar

E-posta: alicenkyorulmaz@gmail.com (A. C. Yorulmaz)

DOI: 10.21325/jotags.2025.1594

GİRİŞ

Her kurumun mevcut işleyişi ve gelişimi liderlerinin özelliklerine bağlıdır. Bir organizasyonu yönetmek için sadece bir vizyon ve o vizyonun etkili iletişimi değil, aynı zamanda insanları motive etme becerileri de gereklidir. Uygun bir liderliğin gerekliliği açıktır gibi görünmektedir (Piwowar-Sulej & Iqbal, 2023). Ancak, "uygun liderlik" terimiyle neyin anlaşıldığı yıllar içinde değişmektedir (Kjellström vd., 2020).

Şirket paydaşlarının yeni gereksinimlerini de içeren iş ortamındaki değişiklikler, organizasyonların nasıl yönetilmesi gerektiğini etkilemektedir. Bu gibi bir diğer değişiklik ise sürdürülebilirliğe doğru küresel bir kaymadır (Zacher vd., 2024). 1970'lere kadar yerini koruyan geleneksel kalkınma teorileri, kalkınmayı ekonomik büyüme çerçevesinde ele almış ve geleneksel liderlik yalnızca kâr odaklı olmuştur (Piwowar-Sulej & Iqbal, 2023). Mevcut liderler, birbirleriyle ilişkili olan sürdürülebilir kalkınmanın bireysel direklerinin (çevresel, sosyal ve ekonomik hedefler) arasında bir denge bulmak zorundadırlar (Dominguez-Escrig & Mallen-Broch, 2023).

Son yapılan çalışmalarda da vurgulandığı gibi küresel çevre ve iklim durumu giderek kötüleşmektedir (Leal Filho vd., 2023; Zhong vd., 2023). Organizasyonlar, küresel ekosistemin önemli bileşenleri olarak, çevresel sürdürülebilirliği iyileştirmede hayati bir rol oynamaktadır. Çevresel sürdürülebilirliği hedefleyen uygulamaların benimsenmesi, sadece tüm topluma fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda organizasyonlara ve paydaşlarına olumlu etkilerde bulunabilir (Zhong vd., 2023). Sonuç olarak, üst düzey liderler çevreciliği iş planlamasına ve operasyonlarına entegre etmeye ve çevre dostu politikaları uygulamaya başlamışlardır (Arıcı & Uysal, 2022). Netice olarak, giderek artan sayıda çalışma, çevre korumasındaki liderliğin önemini doğrulamıştır. Alanyazında özellikle turizm ve ağırlama sektöründe yeşil liderlik tarzlarının çalışanlar üzerindeki etkileri ve işletme performansına olan etkileri incelenmiştir. Akademisyenler yeşil liderliğin tanımı, özellikleri, uygulamaları ve sonuçları da dahil olmak üzere çeşitli yönlerini araştırmışlardır. Yeşil liderlik üzerine yapılan ilk çalışmalardan biri Egri ve Herman'a (2000) aittir. Yeşil liderliği, sürdürülebilirlik için bir vizyon yaratma, bu vizyonu başkalarına iletme ve sürdürülebilirliğe ulaşma yolunda harekete geçmeleri için onlara ilham verme becerisi olarak tanımlamışlardır. Diğer araştırmacılar ise yeşil liderliği liderlerin çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmek için kullandıkları spesifik uygulamalar olarak tanımlamıştır. Bunun yanında literatürde sıklıkla kullanılan bir diğer liderlik tarzı ise yeşil dönüşümcü liderliktir. Chen ve Chang (2013) yeşil dönüşümcü liderliği, "çalışanları çevresel hedeflere ulaşmak için motive eden ve çalışanlara beklenen çevresel performans seviyelerinin ötesinde performans göstermeleri için ilham veren liderlerin davranışları" olarak tanımlamaktadırlar (s.109). Yine literatürde sıklıkla ele alınan bir diğer liderlik tarzı ise yeşil hizmetkar liderliktir. Faraz vd. (2021) yeşil hizmetkâr liderliği, duygusal iyileşme, yeşil değer yaratma, kavramsal beceriler, yeşil güçlendirme, astların çevresel hedefleri gerçekleştirmelerine yardımcı olma, çevreyi ilk sıraya koyma ve çevreye karşı etik davranma şeklinde genel hizmetkâr liderlik özelliklerinin bir tezahürü olarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle yeşil hizmetkar liderliğin tüm odak noktasını çalışanların çevre yanlısı davranışlarını kolaylaştırmak ve beslemek olarak adlandırmıştır (s.1172). Alanyazında diğer kullanılan liderlik tarzı ise yeşil kapsayıcı liderliktir. Yeşil kapsayıcı liderlik, çevresel süreç/hizmet hedeflerine ulaşmak için çalışanlarla etkileşime açık ve erişilebilir olan liderlerin davranışı olarak tanımlanmıştır (Bhutto vd., 2021).

Yukarıdaki bilgiler ışığında, sürdürülebilir girişimlerde yetenekli çalışanları elde tutmanın önemli bir yolu, işletmelerde yeşil liderlik tarzını benimseyen liderlerin daha fazla olmasıdır. Örneğin yeşil hizmetkâr liderlik (Luu, 2019) ve/veya yeşil dönüşümcü liderlik (Begum vd., 2022) gibi etkili liderlik tarzlarıdır. Bu liderlik yaklaşımları,

liderlerin çevresel hassasiyetlerinin çalışanların da çevreye odaklı ve yaratıcı davranışlarını teşvik etmesi açısından hayati öneme sahiptir (Arıcı & Uysal, 2022).

Günümüzde, artan sayıda araştırma, çevre korumasında liderliğin kritik rolünü doğrulamaktadır. Literatürde özellikle yeşil liderlik tarzlarının çalışan davranışları ve işletme performansı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yeşil hizmetkâr liderlik ve yeşil dönüşümcü liderlik gibi etkili liderlik tarzları, liderlerin çevresel hassasiyetlerini çalışanlara yansıtarak çevreye odaklı ve yaratıcı davranışları teşvik etmesi açısından önemli bir role sahiptir (Arıcı & Uysal, 2022; Begum vd., 2022). Bu liderlik tarzları, yalnızca işletme düzeyinde çevre odaklı stratejileri güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda çalışanların çevresel farkındalığını artırarak yenilikçi ve sürdürülebilir iş modellerinin geliştirilmesine katkı sağlar.

Bu çalışmanın temel amacı, mevcut literatür ışığında yeşil liderlik tarzlarını ele alan sistematik bir literatür taraması sunmaktır. Çalışma, literatürde yer alan farklı yeşil liderlik tarzlarının sonuçlarını ortaya koyarak, turizm ve ağırlama sektörüne yönelik teorik katkılar sunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, sektöre yönelik önemli yönetimsel çıkarımlar sağlayarak, çevre dostu politikaların benimsenmesine yönelik pratik öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, yeşil liderlik tarzlarının çalışan davranışlarına ve işletme performansına olan etkilerini daha geniş bir bağlamda ele alarak, gelecekteki araştırmalara yol gösterecek bir çerçeve sağlamayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, turizm ve ağırlama literatürüne hem teorik hem de yönetimsel anlamda yeni bir perspektif kazandırmayı hedeflemektedir.

Kavramsal Çerçeve

Liderlik Kavramı

Liderlik, yüzyıllardır incelenmiş, bireylerin, işletmelerin ve sektörlerin performansı ve başarısı açısından kritik olduğu kabul edilmiş, ancak hala net bir tanımı olmayan, karmaşık bir olgudur (Kırpık vd., 2021). Liderlik konusunda literatürde çeşitli teoriler, kavramlar ve konular öne sürülmüştür (Probert & Turnbull James, 2011). Dinh vd. (2014) tarafından yapılan çalışma, liderlik kavramının karmaşıklığını açıkça göstermektedir; 2000 yılından bu yana yayımlanan 66 farklı liderlik teorisinin literatürde ortaya konması bu karmaşıklığı vurgular. Bir diğer tanıma göre liderlik, liderlik kavramı, bir organizasyonun kültürüne gömülü olan liderler ve liderlik hakkındaki şemalar ve varsayımların bir kümesi olarak tanımlanmıştır (Probert & Turnbull James, 2011). Yukl (2006) tarafından öne sürülen bir tanıma göre, liderlik, belirli kişilerin neyin yapılması ve nasıl yapılması gerektiğini anladığı ve etkilediği, aynı zamanda ortak hedeflere ulaşmak için bireysel ve kolektif çabaları kolaylaştırdığı bir süreçtir. Liderlik kavramıyla ilgili çok çeşitli tanımların yanı sıra, liderliğin öğretimsel, dönüşümsel, dağıtılmış, pedagojik veya öğrenme merkezli gibi birçok farklı modeli olduğu görülmektedir, bu da liderliğin anlaşılmasının oldukça önemli ve karmaşık olduğunu göstermektedir (Kırpık vd., 2021).

Turizm ve Ağırlama Sektöründe Yapılan Yeşil Liderlik Tarzları Çalışmaları

Liderlik bileşenleri üzerine teorik çalışmalar, Iowa'da 1930'larda başlayarak Michigan ve Ohio'da devam eden çalışmalarla neredeyse bir yüzyıldır özel araştırma merkezlerinde yürütülmüştür (Avolio vd., 2009). Bu zamandan beri sistematik çalışmalar kesintisiz bir şekilde devam etmiş ve liderlik tarzları, ekip liderliği, liderlerin ve çalışanlar arasındaki ilişkiler, görev vs. hedef yönelimleri ve liderliğin etkilerini düzenleyen faktörler gibi geniş bir yelpazede konuları kapsamıştır (Arıcı & Uysal, 2022). Daha yakın zamanlarda, araştırmacılar, çeşitli yaklaşımların sonucunda

ortaya çıkan çeşitliliği "liderliğin tam kapsamlı teorisi" olarak bilinen kapsamlı bir modele entegre etmeye çalışmışlardır (Avolio, 1999). Yeşil liderler, çalışan desteği yaratarak kurdukları ve uyguladıkları yeşil politikalar aracılığıyla rollerini sergilerler (Kardoyo vd., 2020). Bu nedenle, yeşil bir liderin olması ulusal ve yerel hükümetleri etkiler, onları çevre dostu politikaları uygulamaya ve aynı zamanda acil sorunları veya endişeleri ele almaya teşvik eder (Amoako vd., 2023).

Tablo 1. Yeşil Liderlik Tarzları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı(lar)	Ülke	Liderlik Tarzı	Bulgular
Abdou vd. (2023)	Saudi Arabistan	Yeşil Kapsayıcı Liderlik	Bulgular, yeşil kapsayıcı liderliğin çalışanların yeşil işe bağlılıkları, yeşil örgütsel kimlikleri ve yeşil örgütsel vatandaşlık davranışları üzerindeki önemli ve olumlu etkisinin altını çizmiştir.
Aboramadan vd. (2021)	Pakistan	Yeşil Hizmetkar Liderlik	Sonuçlar, yeşil yaratıcılığa yönelik iklimin, Yeşil Hizmetkar Liderliğinin yeşil yenilikçi iş davranışı ve yeşil örgütsel vatandaşlık davranışı ile pozitif ilişkisine aracılık ettiğini göstermiştir.
Agrawal ve Pradhan (2023)	Hindistan	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Sonuçlar, yeşil dönüşümcü liderliğin rol içi yeşil davranışı ve rol dışı yeşil davranışı olumlu ve etkili anlamda etkilediğini göstermiştir.
Al-Romeedy vd. (2024)	Mısır	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Sonuçlar, yeşil dönüşümcü liderliğin yeşil kurumsal kimlik, yenilikçilik ve performans üzerindeki anlamlı ve olumlu etkisini ortaya çıkarmıştır.
Alyahya vd. (2023)	Saudi Arabistan	Yeşil Hizmetkar Liderlik	Yeşil hizmetkar liderliğin yeşil yaratıcılığın temel itici gücü olduğunu belirtmiştir.
Amoako vd. (2023)	Uluslararası	Yeşil Liderlik	Bulgular, akıllı şehirlerin ve onların sürdürülebilirlik faaliyetlerinin, yeşil liderlik yoluyla arzu edilen sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir.
Asante (2023)	Gana	Yeşil Liderlik	Yeşil liderlik değer uyumu, ahlaki bilinç ve çevre yanlısı davranış üzerinde olumlu etkisi olduğu bildirilmiştir.
Bhutto vd. (2021)	Avrupa Ülkeleri	Yeşil Kapsayıcı Liderlik	Yeşil kapsayıcı liderlik, otel çalışanlarının yeşil psikolojik iklimini, yeşil işe adanmışlık ve yeşil yaratıcılıkları üzerine pozitif etkilerini bulmuştur.
Çop vd. (2021)	Türkiye	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Çalışma, yeşil dönüşümcü liderliğin yeşil işe bağlılık ve yeşil ekip dayanıklılığı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur.
Elshaer vd. (2022)	Mısır	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Sonuçlar, yeşil dönüşümcü liderliğin yeşil inovasyonu ve çevreye yönelik örgütsel vatandaşlık davranışını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.
Elzek vd. (2023)	Mısır	Yeşil Hizmetkar Liderlik	Çalışma, yeşil hizmetkar liderliğin yetenek yönetimi-sürdürülebilir performans bağlantısını düzenlemediği görülmüştür.
Farrukh vd. (2023)	Pakistan	Yeşil Otantik Liderlik	Bulgular, yeşil otantik liderliğin çalışma grubunda çalışan yeşil yaratıcı davranışını etkilediğini ve bu ilişkiye çevresel hedef netliğinin aracılık ettiğini göstermiştir.
Kim vd. (2020)	Tayland	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Çevresel-dönüştürücü liderlik çevresel inancı olumlu yönde etkilemektedir.
Janjua vd. (2024)	İtalya	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Yeşil Dönüşümcü Liderlik çalışanların çevreye yönelik inovasyonlarını tetiklediğini bulmuştur.
Luu (2020)	Güney Kore ve Vietnam	Yeşil Hizmetkar Liderlik	Araştırma sonuçları yeşil hizmetkar liderliğin, yeşil yönetim girişimleri ile çalışanların çevreye yönelik örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya çıkarmıştır.
Luu (2024)	Güney Kore ve Pakistan	Yeşil Otantik Liderlik	Yeşil otantik liderlik, yeşil insan kaynakları uygulamaları ile konaklama sektörü çalışanlarının çevresel tutkusu arasında aracılık rolü görmüştür.

Tablo 1. Yeşil Liderlik Tarzları Üzerine Yapılan Çalışmalar (devamı)

Mittal ve Dhar (2016)	Hindistan	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Bu çalışmanın bulguları, yeşil dönüşümcü liderliğin, yeşil örgütsel kimlik üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve bunun da örgütte yeşil yaratıcılığın desteklenmesine yol açtığını ortaya koymuştur.
Öğretmenoğlu vd. (2023)	Türkiye	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Yeşil dönüşümcü liderlik çalışanların yeşil yaratıcılığı ve yeşil örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkilemiştir.
Patwary vd. (2023)	Malezya	Yeşil Kapsayıcı Liderlik	Bulgular, yeşil kapsayıcı liderliğin yeşil insan kaynakları ve çalışanların proaktiflik çevre yanlısı iş davranışını olumlu yönde etkilediğini bulmuşlardır.
Suliman vd. (2023)	Mısır	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Araştırmanın bulguları, yeşil dönüşümcü liderliğin otel çalışanları arasında yeşil işe bağlılık ve çevresel performans üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır.
Sürücü (2024)	Türkiye	Yeşil Kapsayıcı Liderlik	Bulgular, yeşil kapsayıcı liderliğin yeşil yaratıcılık üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve çevreye yönelik örgütsel vatandaşlık davranışının bu ilişkide aracı rol oynadığını göstermektedir.
Tosun vd. (2022)	Kuzey Kıbrıs	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Sonuçlar, Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Yeşil Dönüşümcü Liderlik ve yeşil performans arasındaki ilişkide aracılık etkisine sahip olduğunu göstermiştir.
Tuan (2020)	Vietnam	Yeşil Hizmetkar Liderlik	Sonuçlar, yeşil hizmetkar liderliğin, yeşil rol kimliği, yeşille ilgili kaynak ve meydan okuma arama davranışları yoluyla çalışanların yeşil yaratıcılığı üzerindeki etkisini ortaya çıkarmıştır.
Vatankhah vd. (2023)	Avrupa	Yeşil Hizmetkar Liderlik	Sonuçlar, yeşil yaratıcılığa yönelik iklimin, yeşil hizmetkar liderliğin yeşil toparlanma performansı üzerindeki etkisine aracılık ettiğini göstermiştir.
Sachdeva ve Singh (2024)	Pakistan	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Yeşil dönüşümcü liderlik otel çalışanlarının çevre-dostu davranışlarını olumlu yönde etkilemiştir.
Srivastava vd. (2024)	Hindistan	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Yeşil dönüşümcü liderlik otel çalışanlarının farkındalığını ve çevre-dostu yaratıcılığını olumlu yönde etkilemiştir.
Al-Romeedy ve El-Sisi (2024)	Mısır	Yeşil Dönüşümcü Liderlik	Yeşil dönüşümcü liderlik, yeşil örgütsel kimliği olumlu yönde etkilemiştir.
Elzek vd. (2024)		Yeşil Hizmetkar Liderlik	Yeşil entelektüel sermaye ile sürdürülebilir örgütsel performans arasındaki bağlantıda yeşil hizmetkar liderliği moderatör rolü görmüştür.

Yöntem

Literatür taraması, gelecekteki çalışmalara ışık tutacak veriler sağlarken, ilerleme yaşanmayan alanların ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Bir araştırma yöntemi olarak literatür taraması, farklı alanların “kavramsal,” “yöntemsel” ve “tematik” gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Binbaşıoğlu, 2020). Bu çalışmada, turizm ve ağırlama sektörlerinde yeşil liderlik konusundaki literatürü incelemek için nitel bir araştırma yöntemi olarak sistematik literatür taraması yöntemi benimsenmiştir. Veri toplama sürecinde Web of Science ve Scopus veri tabanları tercih edilmiştir. Bu veri tabanları, çok disiplinli, hakemli çalışmaların kapsamlı ve yüksek kaliteli bir derlemesini sunarak, SSCI (Sosyal Bilimler Atıf Dizini), ESCI (Gelişmekte Olan Kaynaklar Atıf Dizini) ve Scopus gibi önde gelen dizinlerde yer alan etkili ve akademik açıdan titiz yayınları içermektedir (Domingo-Carrillo vd., 2020; Qiao vd., 2024). Bu özellikleri, çalışmamız için ideal kaynaklar olmalarını sağlamıştır.

Tablo 2. Sistematik inceleme analizi için PRISMA akış şeması.

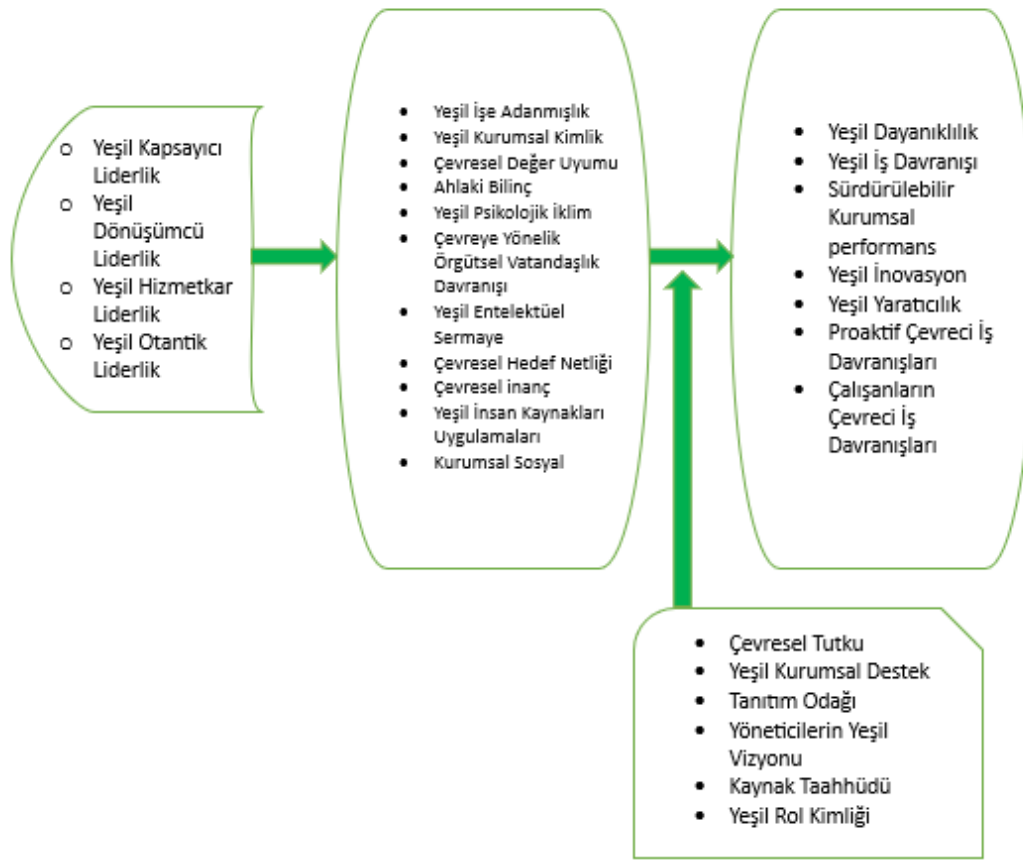
Süreç Aşaması	Açıklama	Makale Sayısı
Başlangıç Veri tabanı Taraması	Web of Science ve Scopus'ta 'green,' 'sustainability,' 'leadership,' ve 'tourism' anahtar kelimeleriyle yapılan tarama sonucunda elde edilen makale sayısı.	120
Tekrar Eden Kayıtların Çıkarılması	Web of Science ve Scopus veri tabanlarından elde edilen tekrar eden makalelerin elenmesiyle kalan makale sayısı.	100
Dahil Edilme Kriterlerine Göre Filtreleme	İngilizce yazılmış, SSCI, ESCI veya Scopus'ta indekslenmiş ve tam metin erişimi olan çalışmaların seçilmesi.	75
Konu Uygunluğu İçin Özet Tarama	Makale özetlerinin taranması sonucu turizm/ağırlama sektörlerinde yeşil liderlik konusuna odaklanmayan çalışmaların elenmesi.	50
Tam Metin İncelemesi	Tam metni incelenen çalışmalar arasından dahil edilme kriterlerini karşılayanların belirlenmesi.	30

Çalışmaya dahil edilme kriterleri şu şekilde belirlenmiştir: İngilizce yazılmış olması, SSCI, ESCI veya Scopus indekslerinde yer alması, tam metin erişimi sunması ve turizm/ağırlama sektörlerinde yeşil liderlik konusuna doğrudan odaklanması. Hariç tutma kriterleri ise konferans bildirimlerini, kitap bölümlerini ve araştırma odağıyla ilgisiz makaleleri kapsamıştır.

"Green" (yeşil), "sustainability" (sürdürülebilirlik), "leadership" (liderlik) ve "tourism" (turizm) anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda 120 çalışma belirlenmiştir. Dahil etme ve hariç tutma kriterlerinin uygulanmasıyla 30 çalışma analiz için uygun görülmüş ve çalışmaya dahil edilmiştir (Tablo 2).

Bulgular

Sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, son yirmi yılda bilim insanları çeşitli konseptlerde liderlik tarzları üzerinde durmuş ve bu liderlik tarzlarının çalışanlar üzerine ve örgüt performansı üzerine çalışmalar icra etmişlerdir. Bu yeşil liderlik tarzları arasında, yeşil hizmetkâr liderlik (Luu, 2019) yeşil dönüşümcü liderlik (Begum vd., 2022), yeşil kapsayıcı liderlik (Thabet vd., 2023), yeşil liderlik (Amoako vd., 2023) gibi liderlik tarzları meydana çıkmıştır. Fakat, hizmet endüstrilerinde farklı yeşil liderlik tarzlarının yeşil uygulamalar üzerindeki etkisini belirlemek için sınırlı çaba sarf edilmiştir (Arıcı & Uysal, 2022; Bavik & Koseoglu, 2022). Bildiğimiz kadarıyla, turizm ve ağırlama sektöründe yeşil liderlik tarzlarını inceleyen ve yeşil liderlik yaklaşımlarının düzenleyici değişkenleri, arabulucu değişkenleri ve sonuçları üzerine bir kavramsal çalışma geliştirilmemiştir. Dolayısıyla, bu çalışma, gelecekteki çalışmaların bu kısıtlamaların ötesine geçmesini sağlayacak pragmatik bir rehberlik sunarak, alanında bilimsel ve pratik ilerlemeyi sağlayacaktır.

Sekil 1. Yeşil liderlik tarzlarının nomolojik ağının bir çerçevesi.

Yeşil liderlik üzerine yapılan çalışmalar, bu liderlik anlayışının çeşitli türlerde ele alındığını ve çalışan davranışları üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirildiğini göstermektedir. Öncelikle, yeşil liderlik türleri içinde en dikkat çekenler arasında yeşil dönüşümcü liderlik, yeşil hizmetkâr liderlik ve yeşil kapsayıcı liderlik yer almaktadır. Yeşil dönüşümcü liderlik, çalışanların çevresel farkındalıklarını artırarak yenilikçi ve sürdürülebilir iş süreçlerini teşvik etmektedir. Örneğin, Türkiye ve Mısır'da yapılan çalışmalar, bu liderlik tarzının yeşil örgütsel kimlik, çevresel inovasyon ve performans üzerinde olumlu etkiler sağladığını vurgulamaktadır (Suliman vd., 2023; Öğretmenoğlu vd., 2023). Yeşil hizmetkâr liderlik ise çalışanların çevresel rol kimliklerini ve örgütsel vatandaşlık davranışlarını güçlendiren bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Pakistan ve Vietnam'daki araştırmalarda bu liderlik türünün çalışanların yeşil yaratıcılıklarına olan katkıları ortaya konulmuştur (Aboramadan vd., 2021; Luu, 2020). Yeşil kapsayıcı liderlik ise çevresel farkındalık yaratarak çalışan bağlılığı ve yeşil yaratıcılık üzerinde etkili olmaktadır. Saudi Arabistan ve Avrupa'daki araştırmalar, bu liderlik tarzının çalışanlarda yeşil psikolojik iklim oluşturma gücüne dikkat çekmektedir (Bhutto vd., 2021; Abdou vd., 2023).

Çalışmalarda ayrıca yeşil liderlik ile çalışan davranışları arasındaki doğrudan ilişki üzerinde durulmuştur. Yeşil liderlik, çalışanların çevreye duyarlı iş yapma alışkanlıklarını ve örgütsel bağlılıklarını artırmaktadır. Hindistan ve Kuzey Kıbrıs'ta yapılan araştırmalar, yeşil dönüşümcü liderliğin çalışanların yeşil örgütsel vatandaşlık davranışlarını ve proaktif çevresel tutumlarını güçlendirdiğini göstermiştir (Tosun vd., 2022; Mittal & Dhar, 2016). Bunun yanında, yeşil liderlik çalışanların çevresel yaratıcılıklarını ve inovasyon süreçlerini de desteklemektedir. Örneğin, İtalya'daki bir çalışma, yeşil dönüşümcü liderliğin çalışanların çevresel inovasyon motivasyonlarını tetiklediğini ortaya koymuştur (Janjua vd., 2024).

Son olarak, yeşil liderliğin etkilerinin çeşitli aracılık mekanizmalarıyla güçlendiği görülmektedir. Çalışmalarda sıklıkla ele alınan bir mekanizma, yeşil liderliğin iş yerinde yeşil psikolojik iklim oluşturmasıdır. Bu mekanizma, çalışanların çevresel farkındalıklarını artırarak liderliğin olumlu etkilerinin yayılmasını sağlamaktadır. Pakistan ve Avrupa'da yapılan araştırmalar, bu psikolojik iklimin yeşil liderlik ve çalışan davranışları arasındaki ilişkide kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Bhutto vd., 2021; Vatankhah vd., 2023). Benzer şekilde, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) uygulamaları, liderlik ve çevresel performans arasındaki bağı güçlendiren bir diğer önemli araçtır. Kuzey Kıbrıs ve Mısır'daki çalışmalar, KSS'nin yeşil dönüşümcü liderlik ile çalışan performansı arasındaki ilişkide etkili olduğunu göstermiştir (Tosun vd., 2022; Elshaer vd., 2022). Bunun yanı sıra, çalışanların kurumsal değerlerle uyum içinde olması ve ahlaki bilinç düzeyleri, yeşil liderliğin etkilerini daha da pekiştirmektedir. Gana'daki araştırmalar, bu bağlamda anlamlı bulgular sunarak liderlik ve çalışan davranışları arasındaki ilişkiye farklı bir boyut kazandırmıştır (Asante, 2023).

Bu bulgular, yeşil liderlik anlayışının hem doğrudan hem de dolaylı etkilerini anlamının, turizm ve ağırlama sektöründe sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 3. Gelecekteki çalışmalar için araştırma soruları

Kategori	Araştırma Soruları
Araştırma Metodu	<ul style="list-style-type: none"> Alan çalışmaları nedenselliği daha iyi açıklar mı? Zaman aralığı olan uzunlamasına araştırmalar liderlik ile çalışanların yeşil inovasyon/yaratıcılık arasındaki ilişkiye dair daha iyi sonuç sağlar mı? Liderliğin grup/örgüt düzeyinde incelenmesi, yeşil iş sonuçları üzerindeki etkileri hakkında sağlam bulgular sunar mı? Çeşitli endüstrilerde yeşil liderlik tarzlarının etkisini karşılaştırmak için hangi karşılaştırmalı araştırma metodolojileri kullanılabilir?
Ölçekler	<ul style="list-style-type: none"> Kültürel farklılıkları hesaba katarak evrensel bir yeşil liderlik ölçeği geliştirmek mümkün müdür? Sektöre özel bir yeşil liderlik ölçeği geliştirilebilir mi?
Liderlik Tarzları	<ul style="list-style-type: none"> Farklı sektörlerde yeşil liderlik tarzlarının farklı etkilerini anlamak için hangi liderlik tipleri (Dönüşümcü, Hizmetkar veya Kapsayıcı) karşılaştırılabilir? Yeşil liderlik tarzlarının işletmelerdeki hiyerarşik yapıya olan etkisi nedir? Farklı kültürel bağlamlarda yeşil liderlik tarzlarının etkilerini incelemek için nasıl bir karşılaştırmalı araştırma yapılabilir?
Düzenleyici Değişkenler	<ul style="list-style-type: none"> Kültürel değerler, yeşil liderlik tarzlarının algılanışı ve etkisi üzerinde önemli bir rol oynayabilir mi? Çalışanların yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi gibi özellikleri, yeşil liderlik tarzlarının algılanışını nasıl etkiler? Örgütsel kaynaklar, yeşil liderlik tarzlarının çalışan sonuçları üzerine etkilerini modere edebilir mi? Düzenleyici değişken olarak yeşil liderlik tarzları yeşil insan kaynakları uygulamalarının çalışan iş sonuçlarına olan etkilerini nasıl etkiler?
Arabulucu Değişkenler	<ul style="list-style-type: none"> Liderliğin yeşil yenilik/yaratıcılık üzerinde dolaylı etkisini daha iyi açıklayabilen mekanizmalar hangileridir? (Örneğin, motivasyonel, bilişsel, duygusal, kimlik temelli veya sosyal ilişkisel mekanizmalar) Bireysel düzeydeki arabulucular, yeşil iş sonuçları üzerindeki dolaylı etkiyi ekip düzeyindeki arabuluculardan daha iyi açıklar mı? Çevre dostu liderler, çalışanların çevre dostu uygulamalar hakkındaki farkındalığını nasıl artırabilir ve bu da hizmet bağlamında yeşil inovasyona/yaratıcılıklara yol açabilir mi? Çeşitli araçlar, yaratıcı düşünme, yeni fikir üretme ve hayal gücü gibi yeşil inovasyon/yaratıcılığın çeşitli bileşenleriyle nasıl ilişkilendirilir?

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, turizm ve ağırlama sektörlerinde yeşil liderlik konusundaki mevcut literatür sistematik bir şekilde ele alınarak değerlendirilmiştir. Literatür taraması, yeşil liderlik alanında öne çıkan yaklaşımları, kavramsal ve yöntemsel eğilimleri ve bu alandaki araştırma boşluklarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın bulguları, "Yeşil Dönüşümcü Liderlik" tarzının, bu sektörlerde en yaygın şekilde incelenen liderlik modeli olduğunu göstermektedir. Bu liderlik tarzının hem çalışanların çevresel duyarlılıklarını artırmada hem de işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerini desteklemede etkili olduğu görülmüştür.

"Yeşil Hizmetkar Liderlik" ve "Yeşil Kapsayıcı Liderlik" tarzları da literatürde sıklıkla çalışılmış ve bu tarzların, çalışan bağlılığı, yaratıcı davranışlar ve işletme performansı üzerindeki olumlu etkileri vurgulanmıştır. Ancak, "Yeşil Otantik Liderlik" gibi liderlik yaklaşımlarının daha az incelendiği ve genel anlamda "Yeşil Liderlik" kavramına odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yeşil liderlik alanındaki çeşitliliği artırma ve daha az çalışılmış liderlik modellerini ele alma gerekliliğine işaret etmektedir.

Ayrıca, bulgular arabulucu değişkenlerin moderatör değişkenlere kıyasla daha yaygın şekilde kullanıldığını göstermiştir. Bu durum, yeşil liderlik çalışmalarının liderlik tarzlarının etkilerini açıklarken arabulucu mekanizmalara yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Ancak, moderatör (düzenleyici) değişkenlerin sınırlı sayıda incelenmesi, bu alandaki potansiyel araştırma boşluklarını gözler önüne sermektedir.

Bu çalışma hem teorik hem de pratik anlamda önemli katkılar sunmaktadır. Teorik açıdan, yeşil liderlik tarzlarının çalışan davranışları ve işletme performansı üzerindeki etkileri literatürdeki mevcut bilgilerle ilişkilendirilmiştir. Pratik açıdan ise, bu liderlik tarzlarının işletmelerde uygulanabilirliği ve sürdürülebilir girişimlerin başarısına katkısı konusunda önemli çıkarımlar yapılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma, turizm ve ağırlama sektöründe yeşil liderlik konusunda gelecekteki araştırmalar için bir yol haritası sunmakta ve sektörel uygulamalara yönelik öneriler geliştirilmesi için sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Yeşil liderlik tarzlarının daha geniş bir bağlamda incelenmesi ve özellikle moderatör değişkenlerin bu alandaki rolünün araştırılması hem akademik hem de sektörel anlamda değerli katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. İlk olarak, veri toplama sürecinde yalnızca Web of Science ve Scopus veri tabanları kullanılmış olup, bu durum diğer potansiyel veri kaynaklarının dışarıda bırakılmasına neden olmuştur. İkinci olarak, yalnızca İngilizce yayımlanmış makalelere odaklanılmıştır. Bu, farklı dillerde yayımlanmış ve kültürel bağlam açısından önemli katkılar sunabilecek çalışmaların göz ardı edilmesine yol açmıştır. Ayrıca, yalnızca SSCI, ESCI ve Scopus indekslerinde yer alan tam metin çalışmalara odaklanılması nedeniyle konferans bildirileri ve kitap bölümleri gibi diğer yayın türleri inceleme dışında bırakılmıştır. Bu sınırlılıklar, literatürün tam anlamıyla kapsanmasını engellemiş olabilir ve gelecekteki çalışmalarda diğer dillerdeki ve yayın türlerindeki çalışmalara odaklanılması önerilmektedir.

Gelecekteki çalışmalar, yeşil liderlik tarzlarının etkilerini daha derinlemesine anlamak amacıyla belirli odak noktalarına yönlendirilebilir. Öncelikle, kültürel farklılıklar ve endüstriyel varyasyonların etkisini inceleyen araştırmalar, yeşil liderlik yaklaşımlarının farklı bağlamlardaki başarısını ve zorluklarını anlamada önemli bir rol oynayabilir. Bu bağlamda, farklı ülkelerdeki kültürel normlar ve sektörel dinamiklerin liderlik algısı üzerindeki etkileri analiz edilerek yeşil liderlik stratejilerinin evrensel ve yerel yönleri daha net bir şekilde ortaya konabilir.

Ayrıca, yeşil liderliğin işletme hiyerarşisindeki rolü ve çevresel sürdürülebilirlik sonuçları üzerindeki etkileri de detaylı incelemelere ihtiyaç duymaktadır. Üst yönetim, orta kademe yöneticiler ve operasyonel düzeydeki çalışanlar arasındaki etkileşimlerin yeşil hedeflere ulaşmadaki rolü ve bu liderlik tarzının organizasyonel yapılar üzerindeki dönüştürücü etkisi araştırılmalıdır.

Bunun yanı sıra, çalışanların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, kıdem vb.) ile yeşil liderlik algısı arasındaki ilişkiyi belirlemek, liderlik yaklaşımlarının etkisini bireysel düzeyde değerlendirmeye olanak tanıyacaktır. Özellikle bu demografik faktörlerin yeşil inovasyon süreçlerine olan dolaylı etkilerinin incelenmesi, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlerin benimsenmesini hızlandırabilir.

Son olarak, farklı endüstriler ve kültürel bağlamlardaki yeşil liderlik uygulamalarının karşılaştırmalı araştırmalarla ele alınması, bu alandaki bilgi birikimini derinleştirecektir. Böyle bir karşılaştırmalı yaklaşım, yeşil liderliğin etkili olduğu koşulları belirlemeye yardımcı olarak, hem akademik dünyada hem de iş dünyasında daha özgün ve ileriye dönük çalışmaların önünü açabilir. Bu tür odaklanmış araştırmalar, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada yeşil liderliğin stratejik önemini daha iyi kavramamızı sağlayacaktır.

Beyan

Makalenin tüm yazarları makale sürecine eşit katkıda bulunmuştur. Yazarların beyan edecekleri herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdou, A. H., Al Abdulathim, M. A., Hussni Hasan, N. R., Salah, M. H. A., Ali, H. S. A. M., & Kamel, N. J. (2023). From green inclusive leadership to green organizational citizenship: Exploring the mediating role of green work engagement and green organizational identification in the hotel industry context. *Sustainability*, 15(20), 14979.
- Aboramadan, M., Kundi, Y. M., & Farao, C. (2021). Examining the effects of environmentally-specific servant leadership on green work outcomes among hotel employees: the mediating role of climate for green creativity. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 30(8), 929-956.
- Agrawal, S., & Pradhan, S. (2023). Employee green behavior in hotels: the role of green human resource management, green transformational leadership and value congruence. *Consumer Behavior in Tourism and Hospitality*, 18(2), 241-255.
- Al-Romeedy, B. S., & El-Sisi, S. A. W. (2024). Is green performance affected by green transformational leadership in travel agencies? The mediating roles of green organizational identity and green innovation. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 1-23.
- Alyahya, M., Aliedan, M., Agag, G., & Abdelmoety, Z. H. (2023). The antecedents of hotels' green creativity: the role of green HRM, environmentally specific servant leadership, and psychological green climate. *Sustainability*, 15(3), 2629.

- Amoako, G. K., Obuobisa-Darko, T., Dartey-Baah, K., & Sedalo, G. (2023). A conceptual framework on finding the nexus between sustainability and desired outcomes for smart cities—the moderating role of green leadership. *International Journal of Tourism Cities*, 9(3), 617-635.
- Arici, H. E., & Uysal, M. (2022). Leadership, green innovation, and green creativity: A systematic review. *The Service Industries Journal*, 42(5-6), 280-320.
- Asante, K. (2023). Hotels' green leadership and employee pro-environmental behaviour, the role of value congruence and moral consciousness: evidence from symmetrical and asymmetrical approaches. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-22.
- Avolio, B. J., Bass, B. M., & Jung, D. I. (1999). Re-examining the components of transformational and transactional leadership using the Multifactor Leadership. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 72(4), 441-462.
- Avolio, B. J., Walumbwa, F. O., & Weber, T. J. (2009). Leadership: Current theories, research, and future directions. *Annual Review of Psychology*, 60, 421-449.
- Bavik, A. and Koseoglu, M. A. (2022). Intellectual structure of leadership studies in hospitality and tourism, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 34 No. 12, pp. 4562-4591.
- Begum, S., Ashfaq, M., Xia, E., and Awan, U. (2022), Does green transformational leadership lead to green innovation? The role of green thinking and creative process engagement, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 31 No.1, pp. 580-597.
- Bhutto, T. A., Farooq, R., Talwar, S., Awan, U., and Dhir, A. (2021), Green inclusive leadership and green creativity in the tourism and hospitality sector: Serial mediation of green psychological climate and work engagement, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 29 No.10, pp. 1716-1737.
- Binbaşıoğlu, H. (2020). Akıllı turizm üzerine bibliyometrik bir literatür taraması (A bibliometric literature review ON smart tourism). *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 8(4), 2825-2847.
- Chen, Y. S., & Chang, C. H. (2013). The determinants of green product development performance: Green dynamic capabilities, green transformational leadership, and green creativity. *Journal of Business Ethics*, 116, 107-119.
- Çop, S., Olorunsola, V. O., & Alola, U. V. (2021). Achieving environmental sustainability through green transformational leadership policy: Can green team resilience help?. *Business Strategy and the Environment*, 30(1), 671-682.
- Dinh, J. E., Lord, R. G., Gardner, W. L., Meuser, J. D., Liden, R. C., & Hu, J. (2014). Leadership theory and research in the new millennium: Current theoretical trends and changing perspectives. *The Leadership Quarterly*, 25(1), 36-62.
- Domingo-Carrillo, M. Á., Chávez-Miranda, E., & Escobar-Pérez, B. (2020). Scientific production on revenue management in tourism on Web of Science and SCOPUS. *Current Issues in Tourism*, 23(7), 880-905.
- Dominguez-Escrig, E., & Mallen-Broch, F. F. (2023). Leadership for sustainability: Fostering organizational learning to achieve radical innovations. *European Journal of Innovation Management*, 26(2), 309-330.

- Egri, C. P., & Herman, S. (2000). Leadership in the North American environmental sector: Values, leadership styles, and contexts of environmental leaders and their organizations. *Academy of Management Journal*, 43(4), 571-604.
- Elshaer, I. A., Abdelrahman, M. A., Azazz, A. M., Alrawad, M., & Fayyad, S. (2022). Environmental transformational leadership and green innovation in the hotel industry: Two moderated mediation analyses. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(24), 16800.
- Elzek, Y. S., Soliman, M., Al Riyami, H., & Scott, N. (2023). Talent management and sustainable performance in travel agents: do green intellectual capital and green servant leadership matter?. *Current Issues in Tourism*, 1-16.
- Faraz, N. A., Ahmed, F., Ying, M., & Mehmood, S. A. (2021). The interplay of green servant leadership, self-efficacy, and intrinsic motivation in predicting employees' pro-environmental behavior. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28(4), 1171-1184.
- Hoang, G., Yang, M., & Luu, T. T. (2023). Ethical leadership in tourism and hospitality management: A systematic literature review and research agenda. *International Journal of Hospitality Management*, 114, 103563.
- Janjua, N. A., SHI, D., & Sahibzada, U. F. (2024). Harnessing green innovation via green transformational leadership in Italian luxury hotels: key strategic takeaways. *International Journal of Hospitality Management*, 120, 103739.
- Kim, W. G., McGinley, S., Choi, H. M., & Agmapisarn, C. (2020). Hotels' environmental leadership and employees' organizational citizenship behavior. *International Journal of Hospitality Management*, 87, 102375.
- Kırpık, G., & Dönbak, E. R. (2021). Turizm alanında yer alan liderlik araştırmalarının bibliyometrik analizi. *Alanya Akademik Bakış*, 5(2), 883-909.
- Kjellström, S., Stålné, K., & Törnblom, O. (2020). Six ways of understanding leadership development: An exploration of increasing complexity. *Leadership*, 16(4), 434-460.
- Leal Filho, W., Ng, A. W., Sharifi, A., Janová, J., Özuyar, P. G., Hemani, C., ... & Rampasso, I. (2023). Global tourism, climate change and energy sustainability: assessing carbon reduction mitigating measures from the aviation industry. *Sustainability Science*, 18(2), 983-996.
- Luu, T. T. (2020). Integrating green strategy and green human resource practices to trigger individual and organizational green performance: The role of environmentally-specific servant leadership. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(8), 1193-1222.
- Luu, T. T. (2024). How and when to activate hospitality employees' organizational citizenship behavior for the environment in South Korea and Vietnam. *Journal of Sustainable Tourism*, 32(1), 151-183.
- Mittal, S., & Dhar, R. L. (2016). Effect of green transformational leadership on green creativity: A study of tourist hotels. *Tourism Management*, 57, 118-127.
- Öğretmenoğlu, M., Akova, O., & Göktepe, S. (2022). The mediating effects of green organizational citizenship on the relationship between green transformational leadership and green creativity: evidence from hotels. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 5(4), 734-751.

- Patwary, A. K., Mohd Yusof, M. F., Bah Simpong, D., Ab Ghaffar, S. F., & Rahman, M. K. (2023). Examining proactive pro-environmental behaviour through green inclusive leadership and green human resource management: An empirical investigation among Malaysian hotel employees. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 6(5), 2012-2029.
- Probert, J., & Turnbull James, K. (2011). Leadership development: Crisis, opportunities and the leadership concept. *Leadership*, 7(2), 137-150.
- Qiao, G., Hou, S., Huang, X., & Jia, Q. (2024). Inclusive tourism: applying critical approach to a Web of Science bibliometric review. *Tourism Review*.
- Sachdeva, C., & Singh, T. (2024). Green transformational leadership and pro-environmental behaviour: unravelling the underlying mechanism in the context of hotel industry. *International Journal of Organizational Analysis*, 32(2), 255-271.
- Suliman, M. A., Abdou, A. H., Ibrahim, M. F., Al-Khaldy, D. A. W., Anas, A. M., Alrefae, W. M. M., & Salama, W. (2023). Impact of green transformational leadership on employees' environmental performance in the hotel industry context: does green work engagement matter?. *Sustainability*, 15(3), 2690.
- Thabet, W. M., Badar, K., Aboramadan, M., & Abualigah, A. (2023). Does green inclusive leadership promote hospitality employees' pro-environmental behaviors? The mediating role of climate for green initiative. *The Service Industries Journal*, 43(1-2), 43-63.
- Tosun, C., Parvez, M. O., Bilim, Y., & Yu, L. (2022). Effects of green transformational leadership on green performance of employees via the mediating role of corporate social responsibility: Reflection from North Cyprus. *International Journal of Hospitality Management*, 103, 103218.
- Tuan, L. T. (2020). Environmentally-specific servant leadership and green creativity among tourism employees: Dual mediation paths. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(1), 86-109.
- Vatankhah, S., Fejes, O. F., Karatepe, O. M., & Nosrati, S. (2023). Fly green: Environmentally specific servant leadership and its impact on green performance outcomes. *Current Issues in Tourism*, 1-16.
- Yukl, G. (2006). *Leadership in Organizations*, 9/e. Pearson Education India.
- Zacher, H., Kühner, C., Katz, I. M., & Rudolph, C. W. (2024). Leadership and environmental sustainability: An integrative conceptual model of multilevel antecedents and consequences of leader green behavior. *Group & Organization Management*, 10596011241229891.

Green Leadership Research in Tourism and Hospitality: A Systematic Literature Review

Ali Cenk YORULMAZ

Atılım University, Faculty of Business Administration, Ankara/Türkiye

Mehmet Bahri SAYDAM

Eastern Mediterranean University, Faculty of Tourism, Famagusta/Turkish Republic of Northern Cyprus

Tuna KARATEPE

Eastern Mediterranean University, Faculty of Tourism, Famagusta/Turkish Republic of Northern Cyprus

Extended Summary

Green leadership has emerged as a significant leadership approach in recent years, focusing on the adoption of sustainability-oriented business strategies and increasing environmental awareness. This study systematically evaluates the existing literature on green leadership in the tourism and hospitality sectors. The literature review aims to identify prominent approaches, conceptual and methodological trends, and research gaps in the field of green leadership.

Environmental sustainability has become one of the most critical strategic goals for businesses and leaders today. Given that the tourism and hospitality sectors have significant environmental impacts, leadership plays a crucial role in promoting sustainable business practices in these areas. Although there are numerous studies in the literature examining the effects of green leadership on employee behaviors and business performance, many of these studies offer a fragmented conceptual perspective and limited methodological scope. Therefore, a comprehensive literature review on green leadership is necessary to understand the current state of the field and identify research gaps.

This study adopted a systematic literature review approach as a qualitative research method to examine the literature on green leadership in the tourism and hospitality sectors. Web of Science and Scopus databases were used for data collection. These databases offer a comprehensive collection of multidisciplinary, peer-reviewed studies, including journals indexed in SSCI (Social Sciences Citation Index), ESCI (Emerging Sources Citation Index), and Scopus, known for their academic rigor and influence.

Inclusion criteria for the study were articles written in English, indexed in SSCI, ESCI, or Scopus, with full-text access, and directly focused on green leadership in the tourism/hospitality sectors. Exclusion criteria included conference proceedings, book chapters, and articles unrelated to the research focus. A keyword search using terms such as "green," "sustainability," "leadership," and "tourism" resulted in 120 studies. After applying inclusion and exclusion criteria, 30 studies were selected for analysis.

The literature indicates that various types of green leadership styles have been addressed and that the impact of this leadership approach on employee behaviors has been extensively evaluated. Green transformational leadership, green servant leadership, and green inclusive leadership are among the most notable leadership styles in this field.

Green transformational leadership enhances employees' environmental awareness, encouraging innovative and sustainable business processes. Studies conducted in Turkey and Egypt have demonstrated that this leadership style

positively affects green organizational identity, environmental innovation, and performance. Similarly, research in Italy shows that green transformational leadership strengthens employees' motivation for environmental innovation.

Green servant leadership is a leadership style that enhances employees' environmental role identity and organizational citizenship behaviors. Studies in Pakistan and Vietnam highlight the contributions of this leadership style to employees' green creativity.

Green inclusive leadership is effective in fostering environmental awareness and increasing employee engagement. Research in Saudi Arabia and Europe emphasizes the power of this leadership style in creating a green psychological climate.

Studies also focus on the direct relationship between green leadership and employee behaviors. Research in India and Northern Cyprus reveals that green transformational leadership strengthens employees' green organizational citizenship behaviors and proactive environmental attitudes.

These findings suggest that the direct effects of green leadership are further reinforced through various mediating mechanisms. For instance, the creation of a green psychological climate at the workplace by green leadership enhances employees' environmental awareness, amplifying the positive effects of leadership. Additionally, corporate social responsibility practices are highlighted as a significant tool that strengthens the link between green leadership and employee performance.

This study highlights the critical role of green leadership styles in achieving sustainability goals in the tourism and hospitality sectors. The findings indicate that green transformational leadership is the most extensively studied leadership model in these sectors and is effective in both increasing employees' environmental awareness and supporting businesses' sustainability objectives.

However, it was observed that leadership approaches such as Green Authentic Leadership are less examined, and studies focusing on the general concept of green leadership are limited. Furthermore, mediating variables were found to be more commonly used than moderating variables, indicating a need for future research to delve deeper into the role of moderating variables.

This study offers guidance for future research and provides practical implications for industry practitioners. Particularly, comparative studies on green leadership practices in different cultural and sectoral contexts will contribute to identifying the conditions under which green leadership is most effective. Additionally, examining the impact of employees' demographic characteristics on their perception of green leadership will help understand how this leadership style is perceived at an individual level.

Lastly, research on the role of green leadership across various levels of organizational hierarchy and its impact on environmental sustainability outcomes is crucial. Interactions between senior management, middle-level managers, and operational-level employees should be explored to understand how green leadership affects organizational structures and processes.

Several limitations were identified in this study. First, only Web of Science and Scopus databases were utilized for data collection, potentially excluding other valuable data sources. Second, the focus was solely on articles published in English, thereby overlooking studies in other languages that might offer culturally significant insights.

Furthermore, only full-text articles indexed in SSCI, ESCI, and Scopus were considered, excluding other publication types such as conference proceedings and book chapters. These limitations may have prevented a comprehensive coverage of the literature, and future research is encouraged to include studies from diverse languages and publication types.

Future research could be directed towards specific focus areas to deepen our understanding of the effects of green leadership styles. Studies investigating the impact of cultural differences and industrial variations can play a significant role in understanding the success and challenges of green leadership approaches in different contexts. Analyzing how cultural norms and sectoral dynamics in various countries influence leadership perceptions will clarify the universal and local aspects of green leadership strategies.

Moreover, detailed examinations of the role of green leadership across different organizational hierarchies and its effects on environmental sustainability outcomes are needed. Research should explore the interactions between senior management, middle managers, and operational-level employees and how these interactions contribute to achieving green objectives.

In addition, examining the relationship between employees' demographic characteristics (e.g., age, gender, education level, seniority) and their perception of green leadership will allow for an assessment of leadership approaches at an individual level. Investigating the indirect effects of these demographic factors on green innovation processes could accelerate the adoption of innovative and sustainable solutions.

Finally, comparative studies of green leadership practices across various industries and cultural contexts will deepen the knowledge base in this field. Such comparative approaches will help identify the conditions under which green leadership is most effective, opening the door for more original and forward-looking studies in both academia and the business world. Focused research in this area will help us better understand the strategic importance of green leadership in achieving sustainability goals.